

Міжнародне право

УДК 341.3

Дашковська Олена Ростиславівна

*доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри теорії права*

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

Dashkovska Olena

*Doctor of Law, Professor,
Professor of the Department of Theory of Law*

Yaroslav Mudryi National Law University

ORCID: 0000-0003-0145-850X

Васютін Владислав Олександрович

студент

Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

Vasiutin Vladislav

Student of the

Yaroslav Mudryi National Law University

ПРАВОВИЙ ЗАХИСТ ЖУРНАЛІСТІВ ПІД ЧАС МІЖНАРОДНИХ ЗБРОЙНИХ КОНФЛІКТІВ

LEGAL PROTECTION OF JOURNALISTS DURING INTERNATIONAL ARMED CONFLICTS

***Анотація.** Статтю присвячено аналізу особливостей правового статусу журналістів під час міжнародних збройних конфліктів. Підкреслено, що представники засобів масової інформації, які перебувають у небезпечних відрядженнях, належать до категорії цивільних осіб та користуються захистом міжнародного гуманітарного права за умов, якщо вони не беруть участі у військових діях, за виключенням акредитованих*

військових кореспондентів, які мають спеціальний правовий статус під час висвітлення актів військової агресії.

Підкреслено, що сучасне поняття «журналіст» охоплює не лише працівників традиційних засобів масової інформації, таких як телебачення, радіомовлення, друковані ЗМІ та інформаційні агентства, але й так звані нові медіа: журналістів інтернет-ЗМІ, блогерів, фрилансерів, працівників медіагруп, громадських активістів та інших медіаучасників, які публічно спілкуються зі своєю аудиторією.

Сучасне міжнародне гуманітарне право не передбачає наявності спеціальних засобів захисту журналістів, хоча умовно як такі можна розглядати наявність посвідчення або спеціального знаку представника преси, що рекомендовані журналістам гуманітарними організаціями. Втрата журналістом міжнародно-правового захисту можлива за умов наближення до місця активних бойових дій, а також перебування всередині військового формування, коли противник не має можливості відрізнити комбатанта від цивільної особи або журналіста.

Наголошується на важливості подальшої роботи щодо підготовки Конвенції із захисту журналістів під час збройних конфліктів, а також удосконалювати механізми контролю над дотриманням чинних положень міжнародного гуманітарного права зусиллями професійного журналістського товариства та міжнародних правозахисних організацій.

Ключові слова: *міжнародний збройний конфлікт, право на інформацію, учасники медіапростору, права журналістів, міжнародні гарантії медіаучасників збройних конфліктів.*

Summary. *The article is devoted to the analysis of the peculiarities of the legal status of journalists during international armed conflicts. It is emphasized that representatives of mass media who are on dangerous business trips belong to the category of civilians and enjoy the protection of international humanitarian*

law under the conditions, if they do not participate in military operations, with the exception of accredited military correspondents, who have a special legal status during coverage acts of military aggression.

It is emphasized that the modern concept of "journalist" includes not only employees of traditional mass media, such as television, radio broadcasting, print media, as well as news agencies, but also the so-called new media: journalists of online media, bloggers, freelancers, employees of media communities, public activists and other media participants who communicate publicly with their audience

Modern international humanitarian law does not provide for the presence of special means of protection for journalists, although the presence of a certificate or a special badge of a press representative, recommended to journalists by humanitarian organizations, can be considered conditionally as such. Loss of international legal protection by a journalist is possible under the conditions of approaching the place of active hostilities, as well as being inside a military formation, when the enemy has no opportunity to distinguish a combatant from a civilian or a journalist.

It is emphasized the importance of further work on the preparation of the Convention on the Protection of Journalists during Armed Conflicts, as well as improving the mechanisms of control over compliance with the current provisions of international humanitarian law through the efforts of the professional journalistic society and international human rights organizations.

Key words: *international armed conflict, the right to information, participants in the media space, the rights of journalists, international guarantees of media participants in armed conflicts.*

Постановка проблеми. Журналісти та інші представники медіа простору при здійсненні своїх професійних обов'язків в умовах збройних конфліктів нерідко стикаються з актами насильства, такими як вбивства,

викрадення, затримання, тортури, домагання, стеження, обшуки, вилучення майна, погрози, що є грубим порушенням чинних норм та принципів міжнародного гуманітарного права. Подібні злочинні акти, що спрямовані проти журналістів, перешкоджають вільним інформаційним потокам та порушують фундаментальне право на свободу думки та її вільне вираження.

Під час російської агресії спостерігається збільшення нападів на представників засобів масової інформації, що свідчить про недосконалість чинних принципів та норм міжнародного гуманітарного права, які не забезпечують журналістам надійного захисту.

Аналіз останніх досліджень. Окремі аспекти міжнародно-правового захисту журналістів в умовах збройних конфліктів, а також міжнародної судової практики розглядали в своїх дослідженнях наступні вчені: М. Буроменський [1], А. Бущенко [2], М. Гнатовський [2], В. Калиновський [4], Н. Камінська [4], Г. Ібраєва [11], А. Бальги-Галлуа [12], Х. Мейровиц [13], Ж. Хенкерте [14], Л. Досвальд-Бек [14], Л. Брезгунова [15] та інші.

Формулювання цілей статті. Метою статті є системний аналіз норм міжнародного гуманітарного права та міжнародного права прав людини, спрямованих на захист прав журналістів в умовах збройних конфліктів та практики їх застосування з метою вдосконалення міжнародно-правового механізму захисту учасників медіа простору під час виконання професійних обов'язків в умовах міжнародних збройних конфліктів.

Виклад основного матеріалу. Правовий статус журналістів, які працюють у зоні збройного конфлікту, визначає міжнародне гуманітарне право, яке представлено Гаазькою конвенцією 1899 р. та Гаазькою декларацією 1907 р. (Гаазьке право), Женевськими конвенціями про захист жертв війни 1949 року і Додатковими протоколами до них 1977 року (Женевське право), а також резолюціями Генеральної Асамблеї ООН щодо врегулювання окремих питань під час збройних конфліктів. Як відомо, Гаазьке право застосовується до правил і звичаїв ведення війни і встановлює

обмеження на застосування зброї, а Женевське право містить норми про правовий захист осіб, які перебувають в зоні конфлікту, але не беруть в ньому участі [1, с. 16].

Міжнародно-правова база, що безпосередньо регламентує права журналістів, які працюють у зоні збройного конфлікту, зафіксована також у Конвенції про закони і звичаї суходільної війни (1907 р.), Конвенції про поводження з військовополоненими (1949 р.) та у Додатковому протоколі (1) до Женевських конвенцій щодо захисту жертв міжнародних збройних конфліктів.

Міжнародне гуманітарне право визначає журналістику як діяльність, яку веде широке коло осіб, у тому числі професійні журналісти на умовах постійної зайнятості, аналітики, блогери й інші особи, які самостійно публікують інформацію будь-якого типу у друкованих виданнях, мережі Інтернет чи деінде [2, с. 43].

Генеральна Асамблея ООН підкреслює, що журналістика постійно розвивається і включає здобутки інституцій ЗМІ, окремих осіб і низки організацій, які шукають, одержують або надають інформацію чи ідеї будь-якого типу як онлайн, так і офлайн, в такий спосіб сприяючи суспільному обговоренню. Згідно з Планом дій ООН щодо безпеки журналістів та проблем безкарності 2012 р. захист журналістів не повинен обмежуватися особами, які офіційно визнані журналістами, він має поширюватися і на інших осіб, зокрема працівників медіагруп й цивільних журналістів та інших осіб, які можуть використовувати нові ЗМІ як засіб звернення до своєї аудиторії [3, с. 17]. Отже, сучасне поняття «журналіст» охоплює не лише працівників традиційних засобів масової інформації, таких як телебачення, радіомовлення, друковані ЗМІ та інформаційні агентства, але й так звані нові медіа: журналістів інтернет-ЗМІ, блогерів, фрілансерів, працівників медіагруп, громадських активістів та інших медіаучасників, які публічно спілкуються зі своєю аудиторією [4, с. 49].

Відповідно до чинних принципів та норм міжнародного гуманітарного права журналістам під час збройних конфліктів має забезпечуватися такий самий захист, як і цивільним особам, доки вони не беруть прямої участі у бойових діях. При цьому взяття інтерв'ю у комбатантів, фото та відеозйомка, аудіозапис або виконання будь-яких інших функцій, пов'язаних з журналістською діяльністю, не кваліфікуються як участь у бойових діях.

В умовах збройного конфлікту події можуть висвітлювати три категорії журналістів: військові кореспонденти; журналісти, які перебувають у відрядженні у небезпечних зонах та журналісти, які відряджені до військової частини. Хоча міжнародне гуманітарне право не дає чітких визначень статусу журналістів, проте, встановлює певні відмінності, щодо військових кореспондентів, які мають акредитацію у збройних силах сторони, що воює, і користуються відповідним захистом.

Слід зазначити, що розуміння терміна «військовий кореспондент» відповідає практиці часів Другої світової війни, коли військовим кореспондентом визнавалася особа, яка носила формений одяг, її статус дорівнював статусу військового офіцера і така особа підпорядковувалася командирі певного воєнного підрозділу. Сьогодні статус журналіста, який перебуває у відрядженні в зоні збройного конфлікту, посвідчується документом згідно із зразком, затвердженим Додатковим протоколом (1) 1977 р. до Женевських конвенцій про захист жертв війни 1949 р. (Додаток II «Посвідчення журналіста, який перебуває в небезпечному відрядженні»), що видається урядом держави, громадянином якої є журналіст, або на території якої він постійно проживає, або де розташовано інформаційну агенцію, в якій він працює.

Таким чином, військові кореспонденти та журналісти, які перебувають у небезпечних відрядженнях у зонах збройних конфліктів, належать до категорії цивільних осіб та користуються захистом

міжнародного гуманітарного права за умов, якщо вони не здійснюють жодних дій, що не сумісні із цим статусом. Проте лише військові кореспонденти мають право на статус військовополоненого, якщо вони мали дозвіл слідувати за збройними силами та висвітлювати військові події.

Статус цивільної особи забезпечує не лише захист від наслідків воєнних дій, але й захищає від свавілля ворожої сторони у разі полонення чи затримання. Якщо журналіст перебуває у небезпечному відрядженні в зоні збройного конфлікту, він має статус цивільної особи та відповідний обсяг прав та гарантій захисту цивільної особи. У зв'язку з цим міжнародним гуманітарним правом визначено вимоги неприпустимості нападу на журналістів (ст. 51, п. 2 Протоколу 1) та неприпустимості ушкодження чи знищення їх власності та майна, якщо воно не використовується безпосередньо для військових цілей (ст. 52 Протоколу 1). Заздалегідь підготовлений, цілеспрямований, навмисний напад, який спричинив тяжкі тілесні ушкодження або смерть журналіста, відповідно до норм міжнародного гуманітарного права визнається військовим злочином (ст. 85, п. 3.е Протоколу 1) [5].

Помилково вважати, що журналісти, які не мають статусу військового кореспондента, опиняючись в зоні військових дій, позбавлені правового захисту. За будь-яких обставин журналісти та інші представники засобів масової інформації користуються, як мінімум, гарантіями, встановленими відповідно до ст. 75 Додаткового протоколу (1) 1977 р., що забороняє насильницькі дії, які створюють загрозу життю або здоров'ю людей, тортури, будь-які посягання на людську гідність та взяття в заручники [6].

Проблема ефективного захисту прав журналістів полягає не тільки у відсутності належної імплементації норм міжнародного гуманітарного права в національно-правові системи держав-учасниць збройних конфліктів, але й через безкарність осіб, винних у скоєнні злочинів проти журналістів, які висвітлювали події в зоні збройних конфліктів. За 2021 рік

загинуло під час збройних конфліктів 45 журналістів, а 365 досі перебувають за ґратами. Про що інформує Національна спілка журналістів з посиланням на сайт Міжнародної федерації журналістів (International Federation of Journalists) [7].

Останнім часом в зоні збройних конфліктів у режимі «онлайн» працюють не лише акредитовані журналісти, але й так звані «незалежні» журналісти, які не мають фахової освіти, але виконують важливу функцію документування та поширення інформації про акти агресії. Наявність значної кількості таких «медійників» зумовила збільшення нападів на них, включаючи злами їх аккаунтів, арешти та затримання, блокування веб-сайтів, що містять матеріали, які не відповідають офіційній позиції владних структур. У звіті правозахисної організації «Репортери без кордонів» за 2020 р. зазначено, що 20% вбитих журналістів були фрілансерами (або непрофесійними журналістами), а найнебезпечнішою діяльністю була робота фотографів та відео операторів [8].

В умовах збройних конфліктів робота журналістів стає дедалі небезпечнішою, особливо коли мова йде про діяльність на окупованих територіях та в районах ведення бойових дій, що у свою чергу, вимагає додаткових правових гарантій захисту прав журналістів. Стаття 79 Додаткового протоколу (1) до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 року щодо захисту жертв міжнародних збройних конфліктів посилається на поняття «небезпечне професійне відрядження» та «зона збройного конфлікту» [6].

Слід зазначити, що будь-яка професійна діяльність, що здійснюється в зоні військових дій, є небезпечною, а зоною збройного конфлікту визнається територія держави, яка бере участь у конфлікті, або, у разі конфлікту неміжнародного характеру, територія, що є підконтрольною одній із сторін, незалежно від того, відбуваються там військові дії чи ні [1, с. 14].

Визначення конкретної ситуації збройним конфліктом є первинною умовою застосування норм міжнародного гуманітарного права, проте початковий рівень конфронтації для визначення події як збройного конфлікту міжнародне гуманітарне право не встановлює. Відомий швейцарський правознавець та громадський діяч Жан Пікте у коментарях до Женевських конвенцій вказує, що будь-яка розбіжність, що виникає між двома державами і призводить до участі військовослужбовців, є збройним конфліктом за змістом статті 2, навіть якщо одна із сторін не визнає стану війни [9, с. 29]. Не має значення, скільки часу триває конфлікт і яких масштабів кровопролиття він набуває.

Сучасне міжнародне гуманітарне право надає різний обсяг правових гарантій безпеки акредитованим, відрядженим і так званим «незалежним» журналістам, які не мають офіційних посвідчень для роботи в зоні бойових дій. Якщо для забезпечення прав акредитованих журналістів на військових покладено обов'язок їх охорони, то щодо незалежних журналістів такого обов'язку не передбачено, що провокує ситуацію байдужого ставлення до гарантій безпеки журналістів незалежно від загроз та рівня ризику щодо їх життя та професійної діяльності.

За зауваженням експертів в галузі міжнародного гуманітарного права, оформлення журналістського відрядження до військової частини одного з учасників конфлікту значно впливає на рівень об'єктивності та якості інформаційного висвітлення журналістом подій збройного конфлікту. У таких умовах журналіст фактично позбавлений можливості знайомитися з позицією сторони-опонента, обмежений у виборі інформаційних джерел, що, зрештою, є серйозною перешкодою об'єктивного висвітлення подій збройного конфлікту у медійному середовищі [10, р. 70].

Норми міжнародного гуманітарного права на загальному рівні, незважаючи на встановлені гарантії прав журналістів, допускають можливість їх обмеження шляхом припинення правового стану фактичної

захищеності. Такі обмеження не обов'язково пов'язані з втратою права на захист, яке зберігається за журналістом, але не може бути реалізовано. Припинення права на захист автоматично призводить до втрати фактичного захисту, проте за умов зміни зовнішніх обставин захист може бути поновлений.

Межі захисту прав журналістів під час збройних конфліктів – це зафіксовані в нормах міжнародного гуманітарного права життєві обставини, вихід за які спричиняє припинення гарантій захисту журналіста. Одна з класифікацій передбачає поділ: на ситуації формального захисту (наприклад, перебування журналіста всередині військового об'єкта, використання журналістом військової форми тощо), та ситуації фактичного захисту (використання зброї під час конфлікту, здійснення розвідки чи шпигунства тощо). Нормами міжнародного гуманітарного права встановлено об'єктивні межі, коли воля самого журналіста немає самостійного значення як юридичний факт.

Необхідно відзначити, що сучасне міжнародне гуманітарне право не передбачає наявності спеціальних засобів захисту журналістів, хоча умовно як такі можна розглядати наявність посвідчення або спеціального знаку представника преси, що рекомендовані журналістам гуманітарними організаціями. В експертному середовищі неодноразово висувалися пропозиції щодо обов'язкового закріплення спеціального знаку, що дозволить ідентифікувати журналіста серед інших учасників військових подій, проте така позиція є предметом фахових дискусій щодо доцільності такого рішення.

Втрата журналістом міжнародно-правового захисту можлива за умов наближення до місця активних бойових дій, а також перебування всередині військового формування, коли противник не має можливості відрізнити комбатанта від цивільної особи або журналіста [11]. Окремі журналісти, фіксуючи необхідну інформацію, забувають про небезпеку наближення до

військових об'єктів і наражають себе на фактичне припинення правового захисту.

На практиці можлива ситуація, коли об'єкт, в якому розташовано офіс ЗМІ, одночасно є і військовим об'єктом. При ідентифікації військового об'єкта міжнародне гуманітарне право надає пріоритет функціональному призначенню об'єкта в даний час (ст. 52.1 і ст. 52.2 Додаток Протоколу 1). Визначення статусу невоєнного об'єкта здійснюється за принципом виключення, у зв'язку з чим об'єкт перевіряється за критеріями, встановленими ст. 52 (2) Протоколу 1 про статус військового об'єкта. Якщо відповідний об'єкт обладнаний, укріплений і на вигляд нагадує військовий об'єкт, на нього не поширюється захист, передбачений нормами міжнародного гуманітарного права. Аналогічний висновок є справедливим і щодо об'єкта, відносно якого достовірно відомо, що він не використовується для професійної діяльності журналістів. У будь-якому випадку нападник повинен пам'ятати про презумпцію захисту як основу забезпечення захисту цивільних об'єктів [12, с. 6-17]. Окремої уваги потребують норми, закріплені у ст. 52 (2) Додатку до Протоколу 1 Женевської конвенції що стосуються захисту жертв міжнародних збройних конфліктів, які відображають одночасну реалізацію як принципу недопущення зайвих страждань, так і принципу військової необхідності [13].

Багато дій, що пов'язані з професійною журналістською діяльністю, наприклад, фотографування, аудіо- та відеофіксація тощо, можуть бути підставами для звинувачень у шпигунстві. У разі встановлення меж захисту журналістів надзвичайно важливо конкретизувати об'єктивну сторону діяння. Так, шпигун збирає переважно інформацію, що становить цінність з військової точки зору, як правило, з використанням шантажу та\або обману з наміром передачі цієї інформації противнику. Для збереження права на захист відповідно до норм міжнародного гуманітарного права журналіст

повинен уникати подібних діянь, при цьому необхідно враховувати право на збір та передачу інформації будь-якими законними засобами до місця своєї акредитації.

У спеціалізованій літературі вказується, що для запобігання звинуваченням журналістів у шпигунстві, не рекомендується брати у відрядження в «гарячі точки» предмети, які асоціюються з діяльністю шпигунів, зокрема, антени або пристрої, що передають сигнали, біноклі тощо. Насправді журналістам, одне з основних завдань яких – оперативна передача актуальної інформації, такі прилади необхідні. При перетині контрольних пунктів та кордонів журналісту необхідно надати документи, що підтверджують їх походження та право на їх використання у журналістській діяльності [14].

Наявність таких документів разом із презумпцією цивільної особи дозволять мінімізувати ймовірність виникнення підозр у шпигунстві. При підтвердженні шпигунства з боку журналіста на користь однієї із сторін конфлікту він втрачає право на захист, навіть у разі подальшої відмови від такої діяльності. Проте, за ним зберігається право на справедливий судовий розгляд та неприпустимість необґрунтованого позбавлення волі [15].

Поняття «шпигунство» визначається на рівні національного законодавства, проте кваліфікуючи ознаки цього діяння встановлено і нормами міжнародного гуманітарного права. Тому доцільно відтворити в них більш чітке визначення складу злочину «шпигунство» як збирання, розкрадання, зберігання інформації, що має військове значення, з метою передачі та передачу стороні противника скоєне негромадянином таємно або обманним шляхом. Доцільність цього визначення має місце лише за умов збройного конфлікту. Аналогічні дії, здійснені громадянином, можуть бути прирівняні нормами національного права до державної зради.

Активна діяльність щодо вдосконалення механізмів захисту прав журналістів здійснюється Комітетом із захисту журналістів та низкою

органів Організації Об'єднаних Націй, яка останні кілька років ухвалила низку ключових резолюцій, що доповнюють резолюцію №1738 Ради Безпеки з питань недопущення безкарності осіб, винних у порушеннях прав журналістів в умовах збройних конфліктів.

У 2012 році було прийнято План дій ООН щодо забезпечення безпеки журналістів, у тому числі в районах міжнародних конфліктів, заходи якого передбачають функціонування на регулярній основі спеціалізованих комісій для проведення об'єктивного розслідування фактів порушення прав та вбивства журналістів, удосконалення правових норм та механізмів правозастосування, забезпечення умов реалізації права на свободу слова та вираження думки. З метою вдосконалення правового механізму захисту журналістів доцільно заснувати посаду Спеціального представника Генерального секретаря ООН з питань безпеки журналістів, основними завданнями якого буде моніторинг за дотриманням державами-членами Організації Об'єднаних Націй прийнятих на себе зобов'язань щодо забезпечення гарантій та реалізації механізмів захисту прав журналістів, координація законотворчої роботи всіх зацікавлених сторін, контроль за реалізацією Плану дій щодо забезпечення безпеки журналістів і вирішенню проблеми безкарності, координація зусиль ЮНЕСКО, Ради з прав людини, Верховного комісара з питань прав людини та Спеціального доповідача з питань про заохочення та захист права на свободу думки та її висловлення.

Висновок. Правовий статус журналістів та інших медіаучасників, які виконують професійні функції під час збройних конфліктів, потребує всебічного вдосконалення правових норм та механізмів правозастосування, забезпечення умов реалізації права на свободу слова та вираження думки із всебічним урахуванням загальноновизнаних стандартів міжнародного гуманітарного права та права прав людини

Література

1. Журналістика в умовах конфлікту : передовий досвід та рекомендації : Посібник рекомендацій для працівників ЗМІ. К. : «Компанія ВАІТЕ», 2016. 118 с.
2. Збірник документів Ради Європи «Безпека журналістів» // Збірник документів Ради Європи «Безпека журналістів». К. : ФОП Клименко Ю.Я, 2017. 49 с.
3. Як захистити журналістів та інших медіаучасників? // Посібник з імплементації окремих тем компонентів «Захист» та «Судове переслідування» Основних вказівок Рекомендації СМ/Рес (2016)4 щодо захисту журналістики й безпеки журналістів та інших медіаучасників. Рада Європи, травень 2021. 68 с.
4. Посібник до навчального курсу щодо безпеки журналістів / А. А. Вознюк, Б. В. Калиновський, Н. В. Камінська та ін. // Рада Європи, червень 2021. 146 с.
5. Конвенція (IV) про захист цивільного населення під час війни. Женева від 12 серпня 1949; Додатковий протокол до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 р., що стосується захисту жертв міжнародних збройних конфліктів (Протокол 1) від 8 червня 1977. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_199#Text
6. Додатковий протокол до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 року, що стосується захисту жертв міжнародних збройних конфліктів (Протокол I), від 8 червня 1977 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_199#Text
7. Касіян В. За рік у світі вбили 45 журналістів, 365 перебувають за ґратами. URL:https://lb.ua/world/2022/01/05/502469_rik_sviti_vbili_45_zhurnalistiv.html
8. За 2020 рік у світі вбили 50 журналістів через їхню професійну діяльність — правозахисники. URL: <https://hromadske.ua/posts/za-2020->

rik-u-sviti-vbili-50-zhurnalistiv-cherez-yih-profesijnu-diyalnist-pravozahisniki

9. The role of embedded reporting during the 2003 Iraq War : summary report. London, BBC. 2003. P. 29-31.
10. Prosecutor v. Dusko Tadic a/k/a "Dule", case No. IT-94-1-A, Decision on the defence motion for interlocutory appeal on jurisdiction, 2 October 1995. URL: <http://www.icty.org/case/tadic/4>
11. Ибраева Г.Ж. Региональные конфликты и средства массовой информации. Алматы, КазНУ им. Аль-Фараби, 2001. 257 с.
12. Бальги-Галлуа А. Защита журналистов и средств массовой информации во время вооружённого конфликта // Международный журнал Красного Креста. 2004. N. 853. С. 6–17.
13. Meyrowitz H. Le principe des maux superflus. De la Declaration de Saint-Petersbourg de 1868 au Protocole additionnel I de 1977 // Revue internationale de la Croix-Rouge. 1994. № 806. P. 122.
14. Хенкертс Ж.-М., Досвальд-Бек Л. Обычное международное гуманитарное право. Том I. Нормы (перевод с английского). М. : МККК, 2006. С. 153.
15. Брезгунова Л. Безпека журналіста під час роботи в зоні конфлікту // *Pressa*, Juli 31, 2021. URL: <https://pressassociation.org.ua/ua/bezpeka-zhurnalista-pid-chas-roboti-v-zoni-konfliktu/>

References

1. Zhurnalistyka v umovakh konfliktu : peredovyi dosvid ta rekomendatsii : Posibnyk rekomendatsii dlia pratsivnykiv ZMI. K. : «Kompaniia VAITE», 2016. 118 s.
2. Zbirnyk dokumentiv Rady Yevropy «Bezpeka zhurnalistiv» // Zbirnyk dokumentiv Rady Yevropy «Bezpeka zhurnalistiv». K. : FOP Klymenko Yu.Ia, 2017. 49 s.

3. Iak zakhystyty zhurnalistiv ta inshykh mediauchasnykiv? // Posibnyk z implementatsii okremykh tem komponentiv «Zakhyst» ta «Sudove peresliduvannia» Osnovnykh vkazivok Rekomendatsii CM/Rec (2016)4 shchodo zakhystu zhurnalistyky y bezpeky zhurnalistiv ta inshykh mediauchasnykiv. Rada Yevropy, traven 2021. 68 s.
4. Posibnyk do navchalnoho kursu shchodo bezpeky zhurnalistiv / A. A. Vozniuk, B. V. Kalynovskyi, N. V. Kaminska ta in. // Rada Yevropy, cherven 2021. 146 s.
5. Konventsiiia (IV) pro zakhyst tsyvilnoho naselennia pid chas viiny. Zheneva vid 12 serpnia 1949; Dodatkovyi protokol do Zhenevskykh konventsii vid 12 serpnia 1949 r., shcho stosuietsia zakhystu zhertv mizhnarodnykh zbroinykh konfliktiv (Protokol 1) vid 8 chervnia 1977. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_199#Text
6. Dodatkovyi protokol do Zhenevskykh konventsii vid 12 serpnia 1949 roku, shcho stosuietsia zakhystu zhertv mizhnarodnykh zbroinykh konfliktiv (Protokol I), vid 8 chervnia 1977 roku. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_199#Text
7. Kasiian V. Za rik u sviti vbyly 45 zhurnalistiv, 365 perebuvaiut za gratamy. URL: https://lb.ua/world/2022/01/05/502469_rik_sviti_vbili_45_zhurnalisti_v.html
8. Za 2020 rik u sviti vbyly 50 zhurnalistiv cherez yikhniu profesiinu diialnist — pravozakhysnyky. URL: <https://hromadske.ua/posts/za-2020-rik-u-sviti-vbili-50-zhurnalistiv-cherez-yih-profesijnu-diyalnist-pravozahisniki>
9. The role of embedded reporting during the 2003 Iraq War : summary report. London, BBC. 2003. P. 29-31.
10. Prosecutor v. dusko tadic a/k/a "dule", case No. IT-94-1-A, Decision on the defence motion for interlocutory appeal on jurisdiction, 2 October 1995. URL: <http://www.icty.org/case/tadic/4>

11. Ibraeva G.Zh. Regionalnye konflikty i sredstva massovoy informatsii. Almaty, KazNU im. Al-Farabi, 2001. 257 s.
12. Balgi-Gallua A. Zashchita zhurnalistov i sredstv massovoy informatsii vo vremya vooruzhennogo konflikta // Mezhdunarodnyy zhurnal Krasnogo Kresta. 2004. N. 853. S. 6–17.
13. Meyrowitz H. Le principe des maux superflus. De la Declaration de Saint-Petersbourg de 1868 au Protocole additionnel I de 1977 // Revue internationale de la Croix-Rouge. 1994. № 806. P. 122.
14. Khenkerts Zh.-M., Dosvald-Bek L. Obychnoe mezhdunarodnoe gumanitarnoe pravo. Tom I. Normy (perevod s angliyskogo). M. : MKKK, 2006. S. 153.
15. Brezghunova L. Bezpeka zhurnalista pid chas roboty v zoni konflikту // Pressa, Juli 31, 2021. URL: <https://pressassociation.org.ua/ua/bezpeka-zhurnalista-pid-chas-roboti-v-zoni-konfliktu/>